

ADLİ TIP UZMANLARI DERNEĞİ

06 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLER SONRASI

DEPREM BÖLGESİ RAPORU

Bu rapor; 08.02.2023 tarihinde Dernek Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Ahmet Hilal'in Adana'daki depremde ölenlerin kimliklendirme çalışmalarına katılımı ve Osmaniye, İskenderun, Hatay illerini ziyaretleri,

09.02.2023 – 16.02.2023 tarihlerinde Yönetim Kurulu üyesi Doç. Dr. Abdulkadir Yıldız'ın Hatay'daki çalışmaları,

ATUD Yönetim Kurulu'nun görevlendirmesi ile 21-23 Şubat 2023 tarihlerinde Prof. Dr. Ahmet Hilal, Prof. Dr. Ümit Biçer, Prof. Dr. Halis Dokgöz'ün Adana, Osmaniye, İskenderun, Hatay, Kahramanmaraş ve Gaziantep illerini ziyaretleri sonucu hazırlanmıştır.

Ülkemizde 6 Şubat 2023 günü Kahramanmaraş merkezli 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki depremler 11 ilimizi etkilemiştir. Depremler sonrası süreçte en fazla hasar alan illerde yürütülen adli tıp hizmetlerini değerlendirmek amacıyla bazı illere ziyaretler yapılmıştır. Bu rapor deprem bölgesinde bulunan gönüllü-görevli adli tıp uzmanlarının deneyimleri, paylaşımları temel alınarak hazırlanmıştır. İlk bölümde deprem bölgesine yapılan ziyaretlerdeki gözlemler aktarılacak, daha sonra ise tespit ve önerilerimiz yer alacaktır. Depremin etkilediği illerden Hatay'a dört kez, Adana, Osmaniye, İskenderun'a iki kez, Kahramanmaraş ve Gaziantep'e birer kez yapılan ziyaretlerde, adli tıp hizmetlerini yürüten adli tıp uzmanları ve asistanları ile görüşülmüş, ayrıca daha önce deprem bölgesinde çalışıp ayrılmış meslektaşlarımızdan da bilgi alınmıştır.

Depremin ilk günleri;

Deprem Bölgesinde görev yapan Dernek Başkanımız Prof. Dr. Ahmet Hilal deprem sonrası ilk 2 gün Adana'daki ölümlerin kimliklendirme ve ölü muayene süreçlerine gönüllü olarak katılmış, 08.02.2023 tarihinde Osmaniye, İskenderun, Hatay'a ziyaretlerde bulunmuştur.

Depremin 3. gününde, Adana, Osmaniye gibi ölümlerin daha az olduğu, depremden görece daha az etkilenen illerde meslektaşlarımızın genel olarak ölü muayenesi yaptıkları, kimliklendirme için örnekleri tam olarak aldıkları, çok az olgunun ölü muayenesinde adli tıp uzmanı olmayan hekimlerin görev aldığı, bu muayenelerde ve örneklemede sorunlar yaşandığı belirtildi. Adana'da Adli Tıp Kurumu (ATK) çalışanı adli tıp uzmanları ve üniversiteden adli tıp uzman ve asistanları değişik hastanelerde sürece katılmışlardı.

Adana'dan adli tıp uzmanı ve teknisyenlerinin bir kısmı başka illere gönderilmişti. Osmaniye'ye ATK çalışanı uzmanlar destek için görevlendirilmişlerdi.

İskenderun'da ölü sayısı bu iki merkeze göre daha fazla olmuştu. Hastane morgunda ve mezarlıkta ölü muayene işlemlerinin yapıldığı, ölü muayene işlemlerini adli tıp uzmanı ve diğer hekimlerin yaptığı, hekimlerin barınma sorununun kısmen çözüldüğü, belli bir düzen içinde işleri yürütebildikleri, kimliği bilinmeyen olgulardan DNA örneği alındığı öğrenildi.

Antakya merkezde; ölü muayene işlemleri biri Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi (MKÜ) kampüsünde bulunan hastane içinde, diğeri Hatay Eğitim ve Araştırma Hastanesi bahçesinde olmak üzere iki merkezden yapılmaktaydı. Antakya'da deprem ciddi hasarlara neden olmuştu ve ölü sayısı çok fazlaydı. Ölülerin bekletileceği uygun bir ortam olmadığı, hastanede servislerde ve bahçede açık alanda bekletildiği, ATK uzmanlarının ve üniversiteden katılan gönüllü uzmanların çalışıyor olduğu görüldü.

MKÜ Hastanesinde ölü muayene işlemlerinin acil servise yakın bir serviste yapıldığı, Eğitim ve Araştırma Hastanesinde ise hastane bahçesine kurulan çadırda yapıldığı, muayenesi tamamlanan cesetlerin ise açık havada bekletildiği görüldü. Olay yeri inceleme ekiplerinin tam devreye giremediği ve meslektaşlarımızın, yemek, su, barınma ihtiyaçlarının karşılanamadığı aktarıldı. Meslektaşlarımız kimliklendirme konusunda C.Savcılarını ikna etmeye çabalasa da yakınları tarafından kimliği belirlenen cesetlerden örnek alamadıklarını, ancak ölü sayısının fazlalığı karşısında, ölülerin bekletileceği yer olmaması nedeni ile de C.Savcılarına bu konuda daha fazla ısrarcı olamadıkları öğrenildi.

MKÜ kampüsündeki adli tıp çalışmaları 09.02.2023 tarihinde sonlandırılarak Narlıca'da daha sonra mezarlık kompleksi olarak adlandırılan geniş bir araziye apar topar taşındığı, bu arazide bulunan ve daha sonra geri dönüşüm fabrikası olduğu öğrenilen alana götürülen birkaç adli tıp uzmanı bu arazide çok sayıda sahipsiz cesedin ceset torbalarında bekletildiğini gördü. Taşınma sonrası burada ilk gün hiçbir organizasyonun olmadığını, karanlıkta ve yeterli aydınlatma olmaksızın sadece depremzedelerin bulabildikleri araçlarıyla getirdiği sahipli cesetlere C. Savcılarıyla birlikte ölü muayenesi işlemleri yapıldığı aktarıldı. Adli Tıp Uzmanları dinlenme ve barınma imkanının bulunmadığı, ATK organizasyonu ile aynı gün geç saatlerde getirilen konteynerde, battaniye, uyku tulumu gibi genel ihtiyaçlar olmadan kısa süreli dinlenebilme imkanı bulunduğu belirtildi. İkinci gün Hatay Eğitim ve Araştırma Hastanesi bahçesinde çalışan adli tıp uzmanlarının da Narlıca'ya gelmesiyle sahipsiz cesetlerin de ölü muayene işlemlerine başlandığı bildirildi. İki olay yeri inceleme personeli, Cumhuriyet Savcısı, katip ve adli tıp uzmanından oluşan ekipler oluşturularak fotoğraflama, parmak izi alma, DNA örneği alma ve tutanak altına alma işlemleri de yapıldı. Bu işlemlerin açık arazide yaklaşık 7 – 10 ekip tarafından yerde yapıldığı aktarıldı. Böylece sahipli ve sahipsiz cesetler için iki ayrı istasyon kurulmuş olduğu, sahipsiz cesetlerin ölü muayene ve örnekleme işlemleri bitirilince hemen bitişik arazide kazılan mezarlara tutanakta

verilen numaralarla defin işlemleri yapıldığı bildirildi. 10.02.2023 tarihinde konteynerlere kişisel çabalar ve ilişkiler ile battaniye ve yatak temin edilebildiği, ilk günler aralıksız çalışan adli tıp ekibine, zamanla bölgeye ATK, üniversiteler ve sağlık bakanlığından gelen ekiplerin de katılımıyla vardiyalı olarak çalışmaya başlandığı aktarıldı. Narlıca'ya kurulan AFAD çadırlarında yemek çıkarılmaya başlandığı, en önemli sorunlardan birinin tuvaletlerin yetersizliği olduğu, daha sonra ek tuvalet konteynerleri de getirilerek bu sorunun büyük ölçüde giderilmiş olduğu belirtildi. Bölgeye gelen adli tıp uzmanı ve teknikerlerin genellikle 7. gün bölgeden ayrıldıkları ve yerlerine yeni ekiplerin gelmeye devam ettiği bilgisi verildi.

Deprem 2. Haftası;

21.02.2023 tarihinde Adana, İskenderun ve Antakya'ya tekrar ziyaretleri yapılmıştır.

Adana'dan bölgeye görevlendirilen uzmanların geri dönmüş olduğu, Adana'da adli tıp hizmetlerinin normale döndüğü, enkazların kaldırıldığı dış merkezden ölü getirilmediği (Adana'da tedavi görmekte iken ölen dışında) bu nedenle yeni vaka olmadığı belirtildi.

İskenderun'da mezarlık içerisinde kurulan merkezde uzman ve asistan hekimlerin olduğu, depremin üzerinden geçen 15 günlük sürede günlük ölü sayısının azaldığı, gelen her ölüm olgusundan örnekler alındığı, kimliği bilinmeyen ceset sayısının DNA eşleşmesi ile azalmaya başladığı, İskenderun için kimliği meçhul ceset sayısının %5 den az olduğu belirtildi. Hekimlerin yemek ve barınma sorunlarının çözülmüş olduğu gözlemlendi.

Antakya'da adli tıp hizmetleri tek bir merkezde, Narlıca mezarlık kompleksi olarak adlandırılan yerde verilmekteydi. Çok sayıda adli tıp uzmanı ve asistanı ekipler halinde vardiyalı olarak çalışmaktaydı. Kurulan çadırda öncelikle “kimliği bilinen” cesetler karşılanıyor ve belge düzenlenerek yakınlarına teslim ediliyordu. Kimliği bilinmeyen cesetler ise aşağıda büyük çadırlara alınıyor; fotoğraflama, mümkünse parmak izi ve DNA için örnekler alındıktan sonrada kimsesizler mezarlığına gömülmek üzere devrediliyordu. Definler diyanet vakfi personeli tarafından yapılıyordu. Uzman arkadaşlarımızın yaklaşık iki haftalık uyarısına rağmen Cumhuriyet Savcılarının herhangi bir örnek alınmadan ölü yakınlarının beyanına göre ölüleri “yakınlarına” teslim ettiği belirtildi. Antakya'da 21.02.2023 tarihinde uzman hekimlerle sohbet sırasında tanıştığımız Cumhuriyet Başsavcı vekili bugün itibari ile tüm getirilen cenazelerden örnek alınacağını belirtmiştir. Antakya merkezde yaklaşık 650 kişinin DNA ile kimliklendirmesinin yapıldığı, her gün bu sayılara yenisinin eklendiği ve yakınlarına teslim edildiği, halen 3000'in üzerinde kimliği belirlenmeye çalışılan cenaze olduğu bilgisi verilmiştir. Bu oran yapılan ölü muayene sayısının %10-15'i kadardır. Meslektaşlarımız her geçen gün getirilen cenaze sayısının azaldığını belirtti. 15 gün sonra organizasyonun ilk günlere göre daha oturmuş olduğu, lojistik desteklerin deprem şartları için

kabul edilebilir şekilde gerçekleşmiş olduğu gözlemlendi. Depremler Antakya’da devasa bir hasar yaratmıştı, yıkılmamış bina sayısının %20-25 arasında olduğu, enkaz kaldırma çalışmalarının ise başlamış olduğu görüldü.

Kahramanmaraş’a 22.02.2023 tarihinde yapılan ziyaret öncesinde adli tıp alanında çalışan arkadaşlarla görüşülmüş, adli tıp alanında çalışmaların iki birimde yapıldığı öğrenilmiştir. Kahramanmaraş Kapıam Mezarlığı ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı.

İlk olarak mezarlık alanına gidildi. Kapıam Mezarlığının kentin güneyinde, merkeze 15 -20 dakikalık bir mesafede olduğu ve ulaşım açısından kara yolunun uygun olduğu görüldü. Mezarlık yeni bir mezarlık olup kendi sınırlarının bulunduğu, ek bir güvenlik ihtiyacı olmadığı, alanda kimliklendirme, ölüm nedenlerinin belirlenmesi ve defin işlemlerinin yapılması ve burada çalışanların temel gereksinimlerinin karşılanması amaçlı mobil araçlar, konteynerler ve çadırlar yer alıyordu. Alanda Cumhuriyet Savcıları, olay yeri inceleme ekipleri, mezarlık görevlileri, Diyanet Vakfı alışanları ile lojistik destek amacıyla yer alan görevliler genellikle kendi çalışma arkadaşlarıyla birlikteydi.

Adli tıp ekibi, Cumhuriyet Savcısı ve olay yeri inceleme ekibinin yakınında açık alanda sandalyelerde oturmaktaydı. Burada adli tıp uzmanı, asistan ve otopsi teknisyenleriyle görüşüldü. Kahramanmaraş’ta Adli Tıp Kurumu’nca görevlendirilen uzman, asistan ve otopsi teknisyenleri yanı sıra üniversite adli tıp anabilim dallarından gelen uzman ve asistanlar da bulunmaktaydı. Adli tıp ekibinde yer alan uzman, asistan ve teknisyenlerin Adli Tıp Kurumu’nun koordinatörlüğünde bölgeye geldiği, Kurumda görevli olmayanların ise sıklıkla idari bir görevlendirme veya ortak çalışma için bir yazışma protokol olmaksızın, kuruma kişisel dilekçelerini iletmesi ve izin süreçlerini kendileri çözmeleri halinde listede yer aldıkları öğrenildi. Gönüllülük üzerinden isimlerini ATK’da koordinasyonla görevlendirilen birime ilettikleri ve daha sonra telefon ile kendilerinin 1 haftalık görevlendirilmelerle ilgili birimlerde alışacaklarının bildirildiği ve transfer işlemlerinin ATK tarafından sağlandığı aktarıldı. Ancak kendi olanakları ile ilgili birime gelen kişiler olduğu anlaşıldı. Görevlendirme öncesi ekiptekilerin ilgili birimde neye ihtiyaçları olduğu ve çalışmalarda izlenecek protokoller konusunda hazırlanmış bir dokümanın kendilerine ulaşmadığı, bu bilgilerin birimde çalışan meslektaşları ile yaptıkları telefon görüşmeleriyle edinildiği öğrenildi. Diğer yandan çalışanların dönüş tarihinde aksaklıklar olabileceğine dair endişeleri olduğu, hangi tarihte döneceklerini bilemedikleri anlaşıyordu.

Çalışma alanına diğer kentlerden gelenlerin bir iki gün birlikte çalıştığı, çalışma yöntemi, sorumluluklar, lojistik destekler konusunda bilginin bu yolla aktarıldığı değerlendirildi.

Çalışmanın yoğunluğuna göre uzman, asistan ve teknisyenden oluşan ekipler oluşturulduğu, ekiplerin değişerek çalıştığı ve belirlenen günlük çalışma süresi tamamlandıktan sonra dinlenmek için karayolu ile 20-25 dakikalık mesafedeki Sütçü İmam Üniversitesine götürüldükleri ve hastanenin boşaltılan ve adli tıp çalışanlarına tahsis edilen

servislerinde konakladıkları öğrenildi. Kalınan hastanenin sağlam olduğu, elektrik ve alt yapının zarar görmediği, banyo, yatak ve battaniyenin bulunduğu, beslenme konusunda sorun yaşanmadığı ancak artçılar nedeniyle yine de endişe duyulduğu belirtildi. İletişim konusunda kişisel telefonların kullanıldığı, halen iletişim konusunda bir sorun yaşanmadığı öğrenildi.

Ekiplerde 5. günden sonra tükenme ve yorgunluk belirtileri başladığı, çalışma bölgesinde ekiplere destek için farklı bir etkinlik ve çalışmanın olmadığı, ekiplerin genellikle kendi aralarında sohbet ettikleri, motivasyon ve ruhsal destek planlamasının gerekli olduğu anlaşıldı. Koruyucu ve destekleyici ruhsal çalışmalar için uzmanlık dernekleriyle görüşmenin moral ve motivasyon amaçlı ziyaretlerin bu sürece katkı verebileceği değerlendirildi. Diğer yandan adli tıp çalışanlarının cenaze yakınlarıyla birebir ilişki kurması, çalışma yükünün yanı sıra yas sürecinin birebir yüklenilmesi ile daha da travmatik bir boyut kazandığı muhakkaktır. Ekiplerin bölgedeki çalışmalarını tamamlayıp rutin çalışmalarına başladıklarında nasıl bir destek mekanizması sağlanması ve sürdürülmesi konularında çaba gösterilmelidir.

Ekibin çalışma alanında yer alan diğer kişilerden ayrılmasına yarayacak bir giysi, kimlik veya görevlendirme kartı taşımadığı görüldü. İlgili birime ATK tarafından gönderilen sorumlu uzmanda ise ATK logosu ve kurum ismi yer alan bir polar ceket bulunuyordu. Çalışma sırasında adli tıp alanında çalışanların gerek duyacağı giysiler bulunduğu ve bunların kullanıldığı görüldü.

Cumhuriyet Savcılığı, olay yeri inceleme ve adli tıp çalışmalarının birlikte yürüdüğü, çalışmaların Savcılar tarafından koordine edildiği, Savcıların da 10 günlük görevlendirmelerle bölgeye geldiği öğrenildi.

Adli tıp ekibi, mezarlığa getirilen cenazelerden kimliklendirme için örnek alındığını ve ölüm nedenlerinin belirlenmesi işlemlerini yaptıklarını belirtti.

İlk günlerde kimliklendirme ve ölüm nedenlerinin belirlenmesi sürecinde adli tıp uzmanlarının çalışmalarda yeterince yer alamaması, koordinasyonsuzluk nedeniyle yakınları tarafından getirildiği belirtilen cenazelerde savcıların da inisiyatifiyle defin işlemlerinin yapıldığını, adli tıp uzmanlarının sürece dahil olmasıyla birlikte ise kimliklendirme amaçlı DNA tipleme için örnek alındığını (kan, doku ve çürüme belirtilerinin başlamasıyla diş ve kemik örnekleri), alınan örneklerin de Savcılık tarafından belirlenen Grup Başkanlıklarına gönderildiği aktarıldı.

Her bir cenazeye Savcılık tarafından verilen numaraların defin sürecine kadar kontrolü yapıldığı ve kimliklendirme için alınan örneklerin Savcılığa teslimine kadar olay yeri inceleme ekipleri tarafından fotoğraf çekimi, parmak izi alımı için verilen numaraların kontrol edildikten sonra defin için teslim edildiği, olay yeri inceleme ekibi ve Savcılıkta tutulan listelerin excel formatında hazırlandığı ve ara ara karşılaştırılarak hataların giderilmeye çalışıldığı aktarıldı. Mezarlık alanına ilk günlerde getirilen kimliksiz cenazelerin defnedildiği yerler ile mezarlık görevlilerinin kayıtları arasındaki farklılık nedeniyle 425 cenazede fethi kabir yapılarak kimliklendirme için yeniden örnek alınmaya başlandığı öğrenildi. Enkaz kaldırma işlemlerinin başladığı bununla birlikte enkazda çok az sayıda cenazenin

olabileceğinin düşünülüğünü, son günlerde enkazdan çıkarılan cenaze sayısının ise günde 1-2 olduğu öğrenildi.

Daha sonra kentin batısında bulunan Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'ne 20-25 dakikalık bir yolculuk ile karayolu ile ulaşıldı. Karayolunda ulaşımı engelleyecek bir sorun olmadığı, yolun ve trafiğin açık olduğu, hastanede acil sağlık hizmeti verilmeye devam ettiği, yoğun olmamakla birlikte hastaların üniversiteye geldiği görüldü. Üniversite Hastanesi otopsi salonunda dışarıdan gelen adli tıp çalışanlarının yanı sıra depremi Kahramanmaraş'ta yaşayan Dr. Abdullah Avşar ile de görüşüldü. Deprem sonrası ölümlerle ilgili çalışmaların hemen başladığı, ekibin hemen sorumluluk aldığı ve kendi ve ailelerinin güvenliklerini dahi önceleyemediği ve her getirilen cenazede bir tanıdıklarını görme korkusunun baskın olduğu öğrenildi. İkinci hafta sonunda çalışmaların bir ölçüde düzene girmeye başladığı, günlük yaşamın canlanmaya başladığı, ancak artçı depremlerin oluşturduğu yıkımlar nedeniyle de kaldıkları/çalıştıkları yerlerin güvenli olup olmadığı konusunda endişelerin devam ettiği öğrenildi. Rutin adli tıp işlemlerinin başladığı, otopsi salonunun ve birimin çalışma alanı olarak kullanılmaya devam ettiği, otopsi işlemlerinin burada yapıldığı aktarıldı.

Osmaniye ve Gaziantep'e 23.02.2023 günü gidildi. Osmaniye ve Gaziantep de Adana gibi görece depremden daha az etkilenmiş iller olduğu için "normale" dönmeye çalışıyordu. Görevlendirme ile gelen bir adli tıp uzmanının olmadığı, ildeki ATK birimi personelinin çalışmaya başladığı, ancak bu arkadaşlarımızın da depremden olduklarının unutulduğu tespit edildi. Arkadaşlarımız depremin ilk günlerinde çok sayıda ölü muayenesi olduğunu, ilk günlerde savcıların beyanı üzerine cenazelerin yakınlarına verildiği, ancak bu durumun sakıncaları vurgulandıktan sonra cenazelerden uygun örneklerin alındığını genel olarak sorunlu bir durum olmadığını belirttiler.

Sonuç olarak; deprem bölgesinde çalışan başta meslektaşlarımız ve sağlık çalışanları olmak üzere tüm yardım götürenlere minnetlerimizi sunuyoruz. Yapılan görüşmelerde adli tıp uzmanları ve asistanlarının diğer sağlık çalışanları gibi ellerinden geldiğince özverili bir şekilde çalıştıkları, depremin ilk günlerindeki organizasyon eksiklikleri ve karmaşanın zaman içerisinde kabul edilebilir sınırlara geldiği ve daha planlı çalışıldığı görülmüştür. Bundan sonra olacak kitlesel felaketlere hazırlanmak için tespit ve önerilerimiz şunlardır;

- **Ülkemizin deprem bölgesinde olduğu gerçeği unutulmadan bundan sonraki depremlere hazırlıkların en kısa sürede başlaması,** koordinasyonu sağlayan ATK'nın ATUD ile birlikte gönüllü listelerini oluşturup her yıl bunları yenilemesi uygun olacaktır.
- Benzer bir durum ile karşılaşıldığında; **depremde görev almış arkadaşların deprem bölgesinde veya belli bir merkezde koordinasyonu sağlamak üzere ekip**

oluşturması, koordinasyonun bu ekip tarafından yürütülmesi adli tıp hizmetlerinin daha sağlıklı ve hızlı yapılmasını sağlayacaktır.

- **Deprem bölgesi gibi afet bölgelerine adli tıp hizmeti vermek amacıyla görevlendirilen uzmanların gönüllük temelinde gelmesi,** gönüllü olarak gelmeyenlerin faydalı olamadıkları gibi diğer çalışanların motivasyonunu ve çalışma barışını da bozduğu, koordinasyon görevi verilen bazı kişilerin bir takım ruhu ile değil, emir veren kişi konumunda çalıştığı aktarımlardan anlaşılmıştır.
- **Depremde olan adli tıp uzman ve çalışanlarının hemen rutin mesaisine devam etmesinin beklenmesi çalışan sağlığı (özellikle de ruh sağlığı) açısından ciddi sorunlar yaratacaktır.** Deprem bölgesinde çalışan ve depremi yaşayan çalışanlara hak kaybına uğramayacak şekilde izin verilmesinin gerekli olduğu görülmektedir.
- **Deprem bölgesine olan görevlendirmeler en fazla 5 gün ile sınırlanmalıdır.** Görevlendirmelerin 7-10 günlük sürelerle olması, özellikle de hekimlerin hiçbir ihtiyacının karşılanmadığı ilk zamanlar için uzun, çalışma motivasyonunu ve fiziki dayanıklılığı düşüren bir süredir. Bu nedenle rotasyonların 3-5 günlük sürelerle ayarlanması, gönüllü listelerinin buna göre düzenlenmesi gerektiği görülmüştür. Elbette bunun için geniş bir gönüllü listesine ihtiyaç vardır.
- Bu depremde özellikle görevlendirmeler konusunda yaşanan **bürokratik zorlukların aşılması** için Adli Tıp Anabilim Dalında çalışanlar kendi Dekanlıkları ve Rektörlükleri ile Dernek olarak da Bakanlıklar ve Yüksek Öğretim Kurumu ile yazışmalar yapılmıştır, ancak bundan sonraki süreçler için de yazışmaların takipçisi olunmalıdır.
- Sağlık Bakanlığı yetkilileri deprem bölgesinde adli tıp uzmanlarına ihtiyaç olmasına rağmen doktora ihtiyaç olmadığını belirtmiştir. **Sağlık Bakanlığındaki yetkililere adli tıp uzmanlarının görev ve çalışma alanlarını anlatmaya ihtiyaç olduğu gözlemlenmiştir.**
- Afetin en başından ATK, Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler ve meslek kuruluşları arasında iş birliğinin başlaması, **böylesine büyük çaplı bir afette yetişmiş tüm sağlık çalışanlarının iş birliği içinde çalışabilmesi sağlanmalıdır.**
- Deprem gibi **büyük çaplı felaketlerde 'organizasyon' konulu bir çalışmaya** ihtiyaç olduğu görülmektedir.
- **Sahadaki en büyük sorunlardan biri de ölümlerin düzgün bir şekilde kayıt altına alınamaması olmuştur.** Cumhuriyet Savcılarının bu konuda gerekli önlemleri alabilmesi için bu konuda eğitim almaları ya da bu işin sorumluluğunu konu ile ilgili donanıma ve eğitime sahip uzmanlara vermeleri sağlanmalıdır.
- **Defin işlemleri bitmeden fethri kabir işlemlerine başlandığı gözlemlenmiştir.** Sahipli ya da sahihsiz tüm ölümlerden kimliklendirme için uygun örnekler alınmalıdır.
- **Uzmanlık eğitimi veren kurumlarda ve sürekli meslek içi eğitimlerde kitlesel felaketlerde yapılması gerekenler ve organizasyon konusunda eğitim verilmelidir.**

05.03.2023